

- неповне використання джерел лісоресурсної ренти і низький рівень її залучення до поліпшення системи виробництва галузевих структур комплексу, нерозвинений механізм інфраструктурної ренти, низький рівень розвитку страхових, лізингових та інших фінансових рентних відносин.

Таким чином, у перспективі розвиток рентних лісоресурсних відносин пов'язаний з подальшим упровадженням ефективних ринкових методів ціноутворення, розширенням біржової торгівлі з сучасними ринково орієнтованими формами, лібералізацією економіки та одночасно з формуванням механізмів дієвої підтримки лісоресурсного комплексу. Зросла необхідність забезпечення, з одного боку, еквівалентного обміну в рентних лісоресурсних галузях, а з іншого – вилучення і перерозподілу в інтересах товаровиробників лісового комплексу, регіону та держави інтегральної лісоресурсної ренти з метою підтримки лісоресурсного простору з граничними й гіршими умовами господарювання і забезпечення цим комплексного, пропорційно збалансованого розвитку лісоресурсної сфери. З метою створення, розвитку і поліпшення рентних лісоресурсних відносин на перспективу та зростання їх ролі в розвитку лісових комплексів слід поглибити дослідження з питань подальшого вдосконалення механізмів вилучення і розподілу інтегральної лісоресурсної ренти в системі відносин економічного простору і держави.

Література

1. Коваль Я.В. *Теорія ренти у форматі сучасної державної лісоресурсної політики // Проблеми модернізації лісоресурсної сфери в контексті просторового розвитку.* – К.: РВПС України НАН України, 2007. – С. 14–18.
2. Данилишин Б.М. Міщенко В.С. *Рентна політика в Україні.* – К.: ЗАТ "Нічлава", 2004. – 68 с.
3. Лисецький А.С. *Рента – податкове поле агропромислового комплексу // Фінанси України.* – 2004. – № 3. – С. 90–98.

УДК 502.5.332.12

А.В. БОДЮК
Національний університет ДПС України

ОСОБЛИВОСТІ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ВИРОБНИЦТВА

Україна володіє багатим природно-ресурсним потенціалом. Завдяки його господарському використанню держава за радянських часів побудувала технічно розвинену промисловість й індустріальне агропромислове виробництво.

Однак залишається проблема перспективного раціонального господарського використання цього багатства взагалі, в інтересах усього українського народу, яке за Конституцією України [1] є його власністю.

Оскільки, як свідчить статистика, продовжувалося зниження видобутку корисних копалин, економічно не обґрунтоване використання природних ресурсів, забруднення довкілля і т. д. Якщо у 2000 р. отримано вугілля готового 62,4 млн. т, то у 2005 р. – 60,4 млн. т.; у 1990 р. видобуто нафти (включаючи газовий конденсат) 5,3 млн. т, у 2005 р. – 4,4 млн. т, газу натурального – відповідно 28,1 і 20,8 млрд. м³, торфу неагломерованого паливного – 1,6 і 0,6 млн. т. Показники виробництва руд (концентрати залізни неагломеровані) становили відповідно 105 і 69,5 млн. т [2, с. 112]. Аналогічно в Україні знизилися показники виробництва цукру-піску, борошна, чавуну, сталі (без напівфабрикатів, отриманої безперервним литтям), тракторів для сільського і лісового господарства, сівалок, машин пральних, автобусів, автокранів, велосипедів, виходу вторинних горючих енергоресурсів і т.д. У той же час значно зросло виробництво вин “Шампанське”, пива, напоїв.

В Україні збитковим залишається лісове господарство, оскільки видатки з бюджету на його ведення значно перевищують доходи бюджету від реалізації продуктів лісівництва, хоча, наприклад, зростають показники заготівлі ліквідної деревини (у 1990 р. заготовлено 12642 тис. м³, 2005 р. – 15244 тис. м³, або в 1,2 раза більше, за умови зростання цін на неї). Певні проблеми є в земельному і водному господарстві, в об’єктивності оподаткування природокористувачів, дотриманні норм Господарського кодексу України щодо використання природних ресурсів у сфері господарювання.

Проблемам природокористування, його раціоналізації присвячені праці відомих науковців, зокрема А.М. Бобка, Б.М. Данилишина, С.І. Дорогунцова, М.І. Долішнього, Я.Я. Дяченка, В.С. Міщенко, О.Л. Кашенко, Я.В. Ковалю, О.С. Новоторова, М.А. Хвесика, Б.П. Чиркіна, М.А. Якимчука та інших.

Раціональне природокористування трактується як широке поняття з позицій відтворювального підходу й охоплює сферу природоохоронної діяльності [3, с. 14]. Це вимагає певних наукових досліджень і рекомендацій зі створення основ раціонального природокористування взагалі і сталого функціонування зокрема з урахуванням господарської діяльності підприємств і підприємців різних форм власності.

У літературних джерелах під природокористуванням розуміють процеси використання природних ресурсів та їх відтворення. Так, природокористування зокрема трактується “...як загальний інтегральний відтворювальний процес використання природних ресурсів в інтересах усього суспільства, якому буде підпорядковане галузеве природокористування (стале функціонування)” [3, с. 14].

О.Л. Кашенко природокористування називає процесом експлуатації природних благ з метою задоволення матеріальних і культурних потреб суспільства [4, с. 80]. На нашу думку, якщо вже й трактувати мету через потреби, то слід назвати й інші види потреб суспільства, зокрема охорони здоров’я, оборони, поліпшення екології і т. д. Оскільки потреби суспільства багатогранні, динамічні, механізми їх задоволення відіграють найважливішу роль у розвитку виробництва, визначенні його пріоритетів, ринків збуту продукції тощо.

Відповідно до вимог урівноваженого природокористування “...як спосіб взаємодії суспільства і природи, раціональне природокористування у більшій

своїй частині реалізується у функціонуванні матеріального виробництва і природоохоронної діяльності. Його відносини охоплюють дві сторони суспільного виробництва: присвоєння природних ресурсів і присвоєння праці” [3, с. 12]. На наш погляд, окремо слід розглядати проблеми взаємодії у суспільстві з приводу власності на природні ресурси та їх господарського використання, відтворення, у тому числі раціонального, ефективного. Вважаємо, що проблеми ефективності природокористування не отримали наукового відображення у літературних джерелах.

О.Л. Кащенко також зазначає, що теоретично обґрунтованим є визначення природокористування як процесу використання людиною того, що надано їй для досягнення свої цілей. Надане природою трактує як матеріальні природні об’єкти, їх властивості, закони природи тощо, тобто природні блага, багатства [4, с. 81]. Однак таке визначення не враховує природовідтворення.

Науковці розглядають поняття “природні продуктивні сили, що виражають природні багатства засобами життя і праці” [4, с. 23]. Але ж ні видобуте чи невидобуте вугілля, вода річок, продукти лісу не є засобами праці. За економічною теорією, засіб праці – це те, чим діють на предмет праці.

“Оскільки суспільне виробництво виступає формою природокористування, а сам процес праці – специфічним способом “обміну речовин”, то залучена у сферу людської діяльності природа, набуваючи соціальної функції, стає основою життєдіяльності суспільства і тим самим включається в соціосферу” [3, с. 20].

На наш погляд, процес праці слід розуміти як прикладання біологічного ресурсу праці людини у процес отримання новоутворень у природно-ресурсному господарстві (посадка лісу, геологорозвідка, видобуток вугілля, управління технікою). Процес праці здійснюється з метою отримання в обмін інших ресурсів життєдіяльності, в тому числі у природокористуванні.

“Процес природокористування в якості процесу освоєння і перетворення асоційованої працею природи, являє собою в широкому розумінні “суспільне виробництво”, що передбачає виробництво не тільки матеріальних благ, але і природних ресурсів і екологічних чинників – зовнішніх природних і умов життєдіяльності людей” [3, с. 22]. У цьому контексті зазначимо, що існує погляд, за яким природні ресурси, вирощені працею людини, вже не належить до природних, тобто самородних.

У природі відповідно до її законів здійснюються самородні процеси створення ресурсів, зокрема надроресурсів. У таких процесах людина участі не брала і не бере. Мінеральні корисні копалини органічного і неорганічного походження створювалися протягом усього історичного періоду існування землі в результаті екзогенних та ендемогенних процесів. Лісові ресурси можуть відтворюватися самовирощуванням. Водні продукти річок, озер вирощуються також без участі людини.

Розглянемо наступну ситуаційну схему ресурсного виробництва. Продуктом лісу є дерева, дикі тварини, а також лісові плоди, ягоди, лікарські рослини. Їх вирощування слід розуміти як своєрідний процес виробництва для

лісового господарства (незалежний від затрат праці лісників). Але треба визначити, що в цьому процесі є предметом і засобом праці. Ліс, а точніше лісові ділянки, треба розуміти, – це середовище, де є ресурсні об'єкти, працює людина, коли доглядає за станом цих об'єктів. Дикі звірі як ресурсні об'єкти розмножуються і ростуть без участі людини в лісовому середовищі.

До речі, в лісі дерева, кущі, у тому числі плодови, можуть вирости самі або як посаджені людиною. Людині тільки треба зібрати лісові ягоди чи фрукти, що вона може зробити вручну, чим, до речі, збереже врожай від механічних пошкоджень. При ручному збиранні немає і перетворення предмета праці, і засобів праці, а є переміщення продукту самородного виробництва з дерева чи куща в тару.

У природокористуванні слід виділити такі його напрями: самоутворення (відтворення природного ресурсу у середовищі; вилучення природного ресурсу з середовища для подальшого господарського чи побутового використання; використання людиною (перебуванням) природного середовища.

Перший напрям охоплює стихійні процеси створення об'єкта користування чи окремого ресурсу виключно природою (автогенне виробництво) без контролю або під контролем (охороною) людини. Автогенним його логічно називати, оскільки воно означає, що проходить самостійно. Застосування поняття виробництво, на наш погляд, є правомірним, оскільки створюються продукти для подальшого виробничого застосування. До речі, продукти такого виробництва названі “даровими природними”, оскільки містять в собі “працю” природи чи “працю” біосфери [3, с. 40].

За першим напрямом процеси ресурсотворення не потребують затрат праці людини, грошових коштів тощо. Тому їх довилучна вартість не може мати фіскальної складової.

Другий напрям охоплює організовану людиною-відтворювачем господарську діяльність певних видів:

- організовану участь людини-фахівця (суб'єкта-виробничника) у створенні ресурсу природою (посадка лісових дерев, догляд за ними, очищення водоймищ, побудова електростанцій, запуск мальків риби у водні об'єкти);
- на науковій базі створення нових аналогів видів рослин, тварин, риб, мікроорганізмів та інших, їх вирощування в умовах дикої природи чи контрольованому середовищі.

Такі види господарської діяльності потребують, як правило, певних затрат, інвестицій, у тому числі державних, а її результати очікуються у перспективі, залежно від виду ресурсу. Тому такі ресурси повинні оцінюватися з урахуванням довилучної фіскальної вартості.

З погляду застосування в цій діяльності ресурсу праці людини пропонується виділити суб'єкта-виробничника, який з використанням засобів чи без них бере участь у ресурсотворювальному процесі.

Третій напрям потребує суб'єкта-користувача створених природою ресурсів для господарської діяльності чи домашніх господарств:

- здійснення пошуку, відбору придатних для подальшого вилучення природних ресурсів (геологорозвідка, проміжні рубки дерев тощо);
- вилучення з природного середовища наявних у ньому ресурсів (видобуток корисних копалин, полювання на диких тварин, збирання лісових ресурсів, отримання енергії води, сонця, вітру);
- первинна доробка ресурсу, підготовка його до продажу тощо;
- збут ресурсу.

Зазначимо, що суб'єктом-виробничником і суб'єктом-користувачем може бути фізична чи юридична особа. Їх господарська діяльність регулюється Господарським кодексом України.

Четвертий напрям користування природним середовищем може мати затратну фіскальну складову, якщо таке користування організоване як господарська діяльність (база відпочинку в лісі, на морі, шлюпкова станція).

Отже, автогенне виробництво (самородне) відрізняється від організованого (промислового чи сільськогосподарського) відсутністю праці людини, засобів і предмета праці. У ньому з первинною речовиною проходить ресурсотворювальний процес. Для вугілля первинними речовинами були залишки вищих і нижчих наземних рослин, мікроорганізми, мінеральні домішки; для нафти – вуглець, водень, а також кисень, сірка, азот тощо. Крім того, треба виділити окремо середовище, в якому проходить цей процес, і час, протягом якого він відбувається. Для утворення вугілля таким були застійні водні середовища, для нафти – осадова оболонка землі.

За другим напрямом види господарських процесів характеризуються поєднанням автогенного й організованого природно-ресурсного виробництва. Для порівняння також зазначимо, що організоване промислове чи сільськогосподарське виробництво орієнтується на ринок (споживача). У другому аспекті виробничий процес здійснюється з орієнтацією на відтворення природних ресурсів, збереження довкілля тощо. Якщо розглядати аспект створення об'єкта користування або вужче – конкретного ресурсу, то слід урахувати, що у цьому виробництві людина може брати участь як контролер, охоронець і т. п. (людина-фахівець, лісничий, державний інспектор тощо).

Досліджуючи аспект вилучення, варто виділяти наступні природні складові, що забезпечують цей процес:

- ресурс природний – об'єкт вилучення (наприклад, нафта, вугілля, деревина, вода, дикі звірі, риба, плоди дерев, ягоди, лікарські рослини, березовий сік);
- середовище природне, де розміщуються природні ресурси, взагалі (урочище, озеро, річка, надра);
- ресурсні об'єкти, тобто частина середовища, де здійснюється безпосереднє використання (відбір, збір, видобуток) ресурсу (лісова ділянка, визначена лісорубним чи лісовим квитком, свердловина, шахта);
- ресурсоносії (поклади вугілля, дерева, кущі та інші лісові носії ресурсів, русло річки); в окремих випадках ресурсні об'єкти можуть бути одночасно ресурсоносіями (це стосується сонячної енергії, вітру);

- відокремлення ресурсу від ресурсоносія (видобуток нафти, газу, забір води);
- тара (різних форм, призначення) тощо.

Крім того, необхідно визначати природокористувача (фізичну чи юридичну особу), його економічне середовище (банки, контрагенти, держава).

Вилучення слід розглядати як організований людиною виробничий процес, що здійснюється у межах ресурсного об'єкта. При вилученні природного ресурсу поряд з ручною працею людини знаходять застосування засоби виробництва (техніка, нетехнічні засоби). У перспективі, на наш погляд, він може здійснюватися тільки технічними засобами.

У процесі вилучення немає предмета праці людини як речовини, що нею перетворюється в якісно нову, змінює структуру, форму тощо. Нафта чи газ підняті на поверхню, залишаються першорядними, забрана з водоймища у виробництво вода залишається нею і т. д. У таких виробничих процесах (видобуток вугілля, збирання плодів, ягід) операції з ресурсами пропонується називати роботою з ними (про що вже йшлося). Аналогічне стосується пиляння дерев, збору живиці, вилову чи відстрілу звірів, збирання грибів, насіння, лікарських рослин у лісі, вилову риби в озерах, річках.

Отже, у такій ситуації виробничі процеси являють собою не перетворення ресурсу в готову продукцію, а вилучення ресурсу для подальшого використання у промислових перетворювальних процесах (плавильних печах, нафтопереробних заводах) або для кінцевого споживання (газу, вугілля у домашніх господарствах). Ці процеси проходить з продуктом попереднього “виробництва” незалежного від людини, без її праці, причому й без засобів праці, а не з перетворюваним людиною предметом праці.

Вагонетки, в які закладають видобуте вугілля, тара, в яку збираються плоди, не є засобами праці, а місткістю, куди вкладаються продукти специфічного виробництва. Тарою не діють на предмет праці. Збирання живиці, плодів може здійснюватися з лісових дерев, які не були посаджені людиною, тобто навіть не є продуктом попередньо організованого виробництва. Гриби в лісі, лікарські рослини ростуть без втручання людини взагалі. Це ж стосується забору води з річок, газу і нафти із свердловин, вимивання золотого піску тощо. Такі ресурси створені без праці людини.

Таким чином, ще раз узагальнено зазначимо, що в окреслених природних середовищах не відбувається поточного процесу перетворення речовин. Процеси створення ресурсів природою, як і створені природні ресурси, слід називати самородними (автогенними). Автогенне виробництво природних ресурсів слід вважати таким, що не має предмета праці. У цьому виробництві є природне середовище (надра, поверхня землі, ґрунти, водні обсяги, ліс), ресурсні об'єкти (шахта, свердловина), ресурсоносії (поклад вуглеводнів), ресурс – готовий продукт (нафта, кам'яне вугілля) “виробництва” природи (утворювальні процеси здійснюються самодіючим способом). У сучасних умовах для людини природне середовище є конкретним об'єктом ручної чи технізованої праці, або у перспективі виключного застосування техніки.

Самородні виробництва слід поділити на види: самовирощування (лісових ресурсів у тайзі, диких звірів), самоутворення (нафти, газу), самоперетворення (окислення), самоочищення (повітря в лісі, води у ґрунті).

Створені природою, з участю чи без участі людини, ресурси організовано вилучаються для подальшого економічного використання в галузях економіки або побуті.

Поряд із самородними виробництвом природні ресурси створюються організовано, на промисловій основі за участю праці людини (безпосередньо чи із застосуванням відповідних засобів). До такого виробництва слід відносити, наприклад, відтворення лісових ресурсів (організована посадка лісових дерев), очищення води від шкідливих домішок для питних потреб людини.

Для порівняння складових автогенного природно-ресурсного виробництва та організованого людиною виробництва зазначимо, що в умовах другого може застосовуватися предмет праці. Так, наприклад, у процесі виготовлення гончарної сировини матеріал для неї дійсно є предметом праці. Аналогічно вирощування риби у ставках відноситься до виробничого процесу за участю людини, оскільки відбувається організоване запліднення, кормління і т.д. Тобто є ресурс, який в результаті праці людини перетворюється у продукт для подальшого виробничого чи домашнього споживання.

Виробничому або домашньому споживанню ресурсу передує його переміщення до суб'єкта споживання (виробничого підприємства, підприємства громадського харчування, помешкань).

Відповідно до теоретичних положень, прийнято трактувати, як уже зауважувалося, що перевезення транспортом природних ресурсів (нафти, вугілля, дерев, води, лісових плодів) – це виробничий процес, в якому є предмет праці (природні ресурси). Але знову-таки ресурс праці водія вантажного спеціалізованого автомобіля, що перевозить нафту, використовується для управління технічним засобом. А технічні засоби, згідно із класичною економічною теорією, – це засоби праці. Доцільна діяльність названих фахівців направлена не на завантажені без них природні ресурси (вантажі, які традиційно треба було б назвати предметами праці) з метою їх перетворення, пристосування і т.п., а на управління технічним засобом. Технічний засіб здійснює переміщення ресурсів і сам переміщується в часі й просторі.

Стосовно танкера та подібних рухливих і стаціонарних побудов зауважимо, що вони як надто складні мегаконструкції належать до ергатичних систем. На них колективи працівників (команди) здійснюють операції, а то і процеси від ручних до автоматичних, із засобами і без засобів, виробничі, невиробничі, основні й допоміжні. Ресурс праці людей застосовується до природного продукту, управління побудовою, обслуговування її технічної системи, у специфічних виробництвах і т.д.

У виробничих ситуаціях з переміщення природних ресурсів технічний транспортний засіб – це виробничий об'єкт для праці людини чи колективу або розміщення іншого технічного засобу, наприклад, автокрана. У виробничому

процесі з природними ресурсами транспортні засоби, як й інші технічні засоби, потребують управління з боку людини. Але результатом такого управління є не речовий продукт, а керована робота техніки, що виконує певні операції з продуктом природи.

Такий виробничий процес, як транспортування газу чи нафти по магістральних трубопроводах, також проходить без прикладання ресурсу праці людини, причому навіть на дуже великих відстанях. Ці дистанції органами праці людини чи групи людей охопити неможливо. Контроль процесу здійснюється розосередженими контрольно-вимірювальними приладами. Участь людей зводиться до спостереження на різних дистанціях за показниками цих приладів. На наш погляд, газ і нафта як об'єкт виробничого процесу не є предметом праці людини. Дії людини з предметом праці, як необхідно було б назвати цю сировину, відсутні. У цьому процесі немає перетворення природної сировини. Продуктом такого виробничого процесу є не новий продукт, а переміщення (що також є виробничим процесом) у часі та просторі незмінюваного за станом й обсягом ресурсу, тобто ресурсу для його подальшого використання за призначенням у виробництві чи побуті людей. До речі, такий своєрідний вид виробничого процесу – передачу ресурсу на відстані – пропонується називати роботою з ресурсами. Зауважимо, що за людиною залишається функція управління в комплексі процесом трубопровідного транспортування ресурсу.

Отже, на наш погляд, технологічними особливостями природно ресурсного виробництва є:

- наявність таких його атрибутів, як середовище, в якому природа за властивими їй законами створює матеріальні ресурси (необроблені);
- довгі періоди створення ресурсу (для конкретних ресурсів їм властиві);
- здебільшого відсутність предмета праці;
- можливість здійснювати його переважно без участі праці людини.

За ознакою джерела ресурсів слід виділити такі види виробництв: надровидобувне, наземноприродне (наземні природні ресурси), атмосферне, космічне, землеробне, промислове, сільськогосподарське, сфери обігу ресурсів, послугове (у сфері послуг при продажу ресурсів), домашнє (домашні промисли) та інші.

Отже, зазначимо, що слід відрізнити поняття активного виробничого використання земельних ресурсів (землеробство, садівництво), тобто із застосуванням засобів виробництва, ресурсу праці людей тощо, і пасивного використання земельних площ (під будівлі, споруди, для прокладання доріг тощо). У першому випадку йдеться про підприємницьке використання земельних ресурсів. Тому його, зокрема, необхідно відповідно й оподатковувати з урахуванням результатів підприємництва. У другому випадку має здійснюватися чинне рентне оподаткування.

Виробничі процеси з вилучення від природи автогенних ресурсів пропонуємо поділити на види:

- вилучення мінеральних ресурсів (видобуток корисних копалин);

- вилучення лісових рослинних ресурсів (дерев, плодів, ягід);
- вилучення живих організмів (диких тварин, риби);
- використання водних ресурсів, вітру як силового засобу (для потреб енергетики);
- використання водних ресурсів, повітряного басейну як середовища (для потреб водного чи повітряного транспорту);
- вилучення водних ресурсів (для питних потреб, безповоротне промислове використання водних ресурсів);
- використання природних сил, полів (магнітних, гравітаційних).

До виробничих процесів з перетворення природних ресурсів відносяться перетворення:

- речового ресурсу в інший речовий ресурс (вугілля у брикети, нафти – у бензин);
- речового ресурсу в енергію (вугілля, дров – у тепло);
- одного виду енергії в інший (енергії вітру – в механічну млина, енергії сонця – в електричну) тощо.

Крім того, до виробничих процесів з природними ресурсами слід відносити: передачу ресурсу в просторі й часі (на відстань), виконання фізичних робіт (вантажно-розвантажувальних), проектно-пошукові, геологорозвідувальні і бурильні роботи, надання супутніх послуг та інші.

Отже, природно-ресурсне виробництво слід розуміти як автогенне (стихійне) чи організоване створення природних ресурсів і організоване їх вилучення із середовища та доведення до користувача.

Поряд з ним товарне виробництво необхідно розглядати як перетворення природних ресурсів (операційних предметів) у готову продукцію, переміщення її у просторі й часі, а також надання послуг з її використання.

Бухгалтерський облік затрат на виробництво ведеться по рахунках класу 8 “Витрати за елементами”. Витрати, що включаються до собівартості, групуються за такими елементами: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати, інші затрати. Таке групування не враховує природу використовуваних ресурсів. Елементи “інші операційні витрати”, “інші витрати” однозначно не регламентовані. Крім того, на наш погляд, слід окремо групувати витрати по грошових зобов’язаннях перед державою, а також до собівартості включати витрати на техніко-технологічні новації з тим, щоб у підприємств формувався власний фонд грошових ресурсів на інноваційну діяльність.

Таким чином, за елементами затрати на виробництво пропонується обліковувати по таких групах (відповідно й за рахунками бухгалтерського обліку):

- витрати на природні сировинно-матеріалові ресурси (операційні);
- витрати на штучні сировинно-матеріалові ресурси (операційні);
- витрати на технічні ресурси;
- витрати на оплату праці;
- витрати на інформаційні ресурси;
- витрати на енергію;
- витрати по грошових зобов’язаннях перед державою;

- витрати по грошових зобов'язаннях перед цільовими фондами;
- витрати на техніко-технологічні новації;
- інші операційні витрати.

Тому відповідно доцільно переглянути й структуру калькуляції, а також інші статті обліку, зокрема класу 2 "Запаси" (у тому числі їх види) поточних зобов'язань, їхнє забезпечення, капіталу.

Окремо слід зазначити про необхідність не тільки вдосконалення обліку капіталу, але й розробки сучасного понятійного апарату щодо цієї категорії у природно-ресурсному господарюванні.

Економічна теорія також розглядає організоване людиною виробництво у категоріях капіталу. Тому, на наш погляд, відповідно до тлумачення цієї категорії слід також розвивати з урахуванням нових поглядів на сутність, особливості трансформації положень суспільного виробництва у природному середовищі.

Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Велес, 2006. – 48 с.
2. Статистичний щорічник України за 2005 рік/ Держкомстат України. К.: Консультант, 2006. – 575 с.
3. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / Данилишин Б.М., Дорогунов С.І., Міщенко В.С. та ін. – К.: РВПС України НАН України, 1999. – 716 с.
4. Кащенко О.Л. Фінанси природокористування. – Суми: Видавництво "Університетська книга", 1999. – 421 с.
5. Розміщення продуктивних сил / Дорогунов С.І., Заяць Т.А., Пітюренко Ю.І. та ін. / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України С.І. Дорогунова. – К.: КНЕУ, 2005. – 988 с.

УДК 332.2

О.З. БРИНДЗЯ

Тернопільський національний економічний університет

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

У сучасних умовах раціональне використання земель стає все більш нагальною потребою в сфері природокористування. Нераціональне використання земель негативно впливає на здоров'я людини, обмежує соціально-економічний розвиток країни, призводить до деградації навколишнього середовища.

За оцінками вчених, на 2/3 території України найбільш гострою екологічною проблемою є деградація земель унаслідок нераціональної господарської діяльності і недодержання природо- та землеохоронних заходів [1]. Одним із головних чинників деградації земель є ерозія ґрунтів. Середня